

ЗМІСТ

ВСТУП	__
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НЕОБАРОКОВОГО ДИСКУРСУ	__
1.1. Бароко як культурно-історичне явище й естетичний феномен.....	__
1.2. Проблема трансформації барокового світовідчуття в українській літературі доби модернізму.....	__
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТ НЕОБАРОКОВОЇ ПАРАБОЛИ В ОСМИСЛЕННІ ЗБІРКИ ПАВЛА ТИЧИНИ «СОНЯЧНІ КЛАРНЕТИ»	__
2.1. Літературознавство й критика про феномен Тичини й «Сонячні кларнети».....	__
2.2. Необарокові ознаки у збірці віршів «Сонячні кларнети».....	__
2.2.1 Риси необарокового світовідчуття в поезіях збірки «Сонячні кларнети».....	__
2.2.2 Особливості композиції необарокових поезій Тичини.....	__
2.2.2 Необарокова парабола поезій збірки.....	__
РОЗДІЛ 3. РЕДУКЦІЯ НЕОБАРОКО В ТВОРЧОСТІ 1921-1924 РОКІВ	
3.1. Літературні елементи необароко в збірці «Плуг».....	__
3.2. Необарокові мотиви в збірці «В космічному оркестрі».....	__
3.3. Символіка необароко в збірці «Вітер з України».....	__
ВИСНОВКИ	__
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	__
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	__

Вступ

Актуальність роботи. Культура Бароко має колосальне значення в Україні. Її можна характеризувати як особливий спосіб мислення в національній мистецькій історії. Тому найсуттєвіші ознаки бароко є одними із провідних у художньому українському мисленні модернізму.

Задля розуміння поняття модерної України дослідження бароко є актуальним не лише в ракурсі культурології або історії мистецтва. Модерні трансформації бароко (необароко) стосуються процесу розвитку національної свідомості та ідентичності.

Естетичний та історичний зміст необароко розглядався в працях філософів (Н. Б. Адаменко, О. Б. Киричок, В. С. Лук'янець, О. Є. Мілова), літературних критиків (М. Й. Євшан, О. А. Луцький, П. С. Карманський, М. Сріблянський (Шаповал М. Ю.)), мистецтвознавців (Л. І. Кормич, Г. Н. Логвин, А. Н. Суховой), літературознавців (М. П. Бажан, З. М. Генік-Березовська, Т. Кривошеєнко, Ю. А. Лавріненко, Л. В. Ушкалов, Т. П. Шестопалова, І. С. Заярна, О. О. Юрчук, В. Д. Маркаде, В. П. Моренець, С. Д. Павличко, Т. І. Гундорова).

Ці роботи свідчать, що необароко трактується переважно як чинник двох найближчих до нас світоглядно-естетичних систем: модернізму й постмодернізму. І. С. Заярна виокремлювала такі особливості модерністського бароко (необароко): «заумна мова», що веде до логічної побудови, раціонального структурування текстів, важливою постає етимологія слова, особливо імені, принцип скрупульозної роботи зі словом, принцип «несподіваного порівняння», метафоричність, умисне схрещення високого й виразно низького, наявність онтологічних суперечностей дійсності: життя / смерть, віра / скепсис, використання фігур переліку, антитези, оксюморон, перифрази, словесної гри, словотворення, вишуканої пишності [Заярна : 26-31]. Т. Гундорова звертає увагу на естетичні й тематичні принципи постмодерністського бароко: актуалізація «мовної гри», вибраність, езотеричність, духовно-культурний підтекст, ліричні звертання,

суб'єктивізація, сповідальний характер творів, гіперболізація [Гундорова (2009) : 24-26].

Актуальність дослідження полягає у з'ясуванні способів й форм представлення барокового світовідчуття в модернізмі й постмодернізмі. Наша робота присвячена вивченню необароко, таким чином необхідність дослідження необарокових мотивів як світоглядно-естетичного компонента модернізму обумовлена пошуком універсальних засобів вираження національної свідомості в українському мистецькому просторі. Це дозволяє визначити необароко як метамову митців початку ХХ століття, через що виокремлюються його міжкультурні функції в українській літературі.

Одним із найяскравіших представників поетичного необароко є П. Тичина. Його творчість 1918-1924 рр. знаменує кульмінацію розвитку модерної української поезії доби «Розстріляного Відродження». Саме тому варто вивчати феномен необароко на прикладі його творчості.

Мета роботи: з'ясувати формально-змістові ознаки необарокового світовідчуття Павла Тичини в збірках 1918-1924 рр. «Сонячні кларнети», «Плуг», «В космічному оркестрі», «Вітер з України».

Мета потребує реалізації таких завдань:

- окреслити стан наукової розробки досліджуваної теми шляхом аналізу авторитетних науково-критичних джерел;
- окреслити кореляцію понять класичне бароко – модерністське необароко;
- дати характеристику поетичного феномену П. Тичини 20-х рр. ХХ ст;
- дослідити формально-змістові чинники необароко у збірці «Сонячні кларнети»;
- показати діалектику необарокового світовідчуття у збірках П. Тичини 1921-1924 років під впливом політичних зрушень.

Об'єктом роботи є збірки Павла Тичини «Сонячні кларнети», «Плуг», «В космічному оркестрі», «Вітер з України».

Предмет роботи: формально-змістові, стильові й світоглядні риси у ліриці Павла Тичини зазначеного періоду.

У нашій роботі використанні *метод аналізу* задля вивчення предмета за допомогою мисленого або практичного розчленування його на складові елементи, *синтезу*, що дає змогу поєднати частини предмета, розчленованого у процесі аналізу, встановити їх зв'язок і пізнати предмет як єдине ціле, *описовий метод* дозволив у роботі охарактеризувати семантико-стильові значення необарокових мотивів в ліриці Павла Тичини, *герменевтичний метод* застосовуємо задля інтерпретації провідних літературних елементів необароко, *метод рецептивної естетики* слугує засобом розгляду художнього тексту як відкритої структури, зорієнтованої на читача, вивчає читацькі реакції, оцінки, *культурно-історичний* доводить використання культури як ключа до інтерпретації художніх творів і до осмислення художнього процесу, *міфокритичний* дає змогу виявити та проаналізувати міфологічні елементи або структури в творі.

Наукова новизна роботи полягає у спробі виокремлення необарокового світовідчуття як чинника українського модернізму 1920-х років (доби «Розстріляного Відродження» у поезії).

Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані під час підготовки навчальних курсів, написання рефератів, курсових і дипломних робіт з історії української літератури з означеної теми.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел – __ найменувань. Загальний обсяг роботи – __ сторінок, з них – __ основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НЕОБАРОКОВОГО ДИСКУРСУ

1.1. Бароко як культурно-історичне явище й естетичний феномен

На сучасному етапі розвитку літератури науковці досліджують художній твір у найрізноманітніших його зв'язках, у тому числі акцентуючи увагу на особливостях, характерних рисах художньої епохи, в якій написаний твір, оскільки кожна з них має свою власну специфіку – систему понять, канонів, що створюють окрему модель даного напрямку або, так би мовити, складають самодостатню його структуру.

Бароко – напрям у мистецтві та літературі XVII – XVIII ст., якому належить важливе місце у поступі європейської культури. Бароко прийшло на зміну Відродженню, але не було його запереченням [Гром'як, Ковалів : 79]. Ця епоха посідає важливе місце в історії європейської культури, зокрема й літератури. Як зазначає Д. Наливайко, «бароко – це художній напрям, стиль, літературно-мистецька й культурно-історична епоха» [Наливайко : 9], оскільки це універсальна категорія художньої творчості, що має своє власне світосприйняття, поетику, семантику й ідеї. Кваліфікувати його як культурно-історичне явище ми можемо на підставі того, що воно проявилось суттєво не тільки в різних видах мистецтва, а й у інших сферах, а саме: у філософії, науці, історіографії, педагогіці, тощо.

Часові межі епохи Бароко характеризують як період зламу, коли виникає потреба змін у житті та загалом у світосприйнятті, коли переосмислюються традиції. Як зазначає О. О. Юрчук, ці тенденції увібрали у себе весь комплекс ознак, іманентних кризовим ситуаціям, що призвело до їх модифікованого повторення в інших часових межах літературного розвитку [Юрчук : 5]. Серед основних художніх ознак Бароко виокремлюють мінливість, поліфонічність і ускладненість форми. Характерним є поєднання релігійних і світських тем й образів, складна метафоричність, алегоризм, барвистий стиль, якими автори прагнули вразити читача.

Бароко як культурно-художнє явище оформилося неодноразово в усіх культурах. Містом народження цього напрямку є Рим, архітектура якого найяскравіше демонструє особливості даної епохи. З італійської «barocco» перекладається як «дивовижний», «хімерний» тощо. Подальший розвиток продовжується в багатьох країнах західної Європи, а саме: Німеччині, Франції, Іспанії, Фландрії т.д. На початку свого існування мистецтво бароко було покликано для прославлення і пропагування могутності знаті й церкви. Д. Чижевський наголошував на тому, що всі жанри мистецтва цього напрямку призначені не тільки для конкретного свого часу, а й для людей цього часу [Чижевський 1956 : 275]. Але з цією думкою можна посперечатись, оскільки жоден реципієнт не може вичерпати потенціал тексту, він навпаки переосмислює його як і будь-який твір іншого напрямку. В одній зі своїх статей М. М. Слободян описує позицію теоретиків рецептивної естетики, які зазначають, що барокова література відкрита до досягнення читачам будь-якого століття [Слободян : 2], тим паче, що наступні часи вдаються до власного розуміння спадщини попередніх мистецьких, зокрема літературних, творів.

Бароко характеризується тенденціями до величності, патетичності, драматизму, передачі складних почуттів, розширення кола тем, до контрастів і гіпербол, складних метафор, алегоризму і метафоричності, прагне вразити уяву глядача, читача, слухача, вдаючись до пишних барвистих форм. У порівнянні з кризою доби Відродження або пізньої його доби, де відбулося розчарування в гуманістичних ідеалах, Бароко тяжіло до готики, а це можна пояснити тим, що католицька церква мала великий вплив на всі сфери життя, оскільки відігравала вагомий роль в епоху Контрреформації.

Німецький мистецтвознавець Генріх Вельфлін виділяє п'ять головних відмінностей Бароко від Ренесансу, які простежуються як в образотворчому мистецтві, так і в скульптурі та архітектурі. Стосовно цих понять Г. Вельфлін зазначає що «їх можна назвати категоріями споглядання, не боячись змішування з кантовими категоріями» [Вельфлін : 52]. Відтак зміни

мистецького стилю, як засвідчує сам німецький дослідник, є водночас подією, що засвідчує і зміну світогляду та способу мислення, що пролягла поміж двома мистецько-культурницькими формаціями: «Те, що Бароко відмовився від ідеалів Дюрера та Рафаеля, означає ані прогрес, ані занепад, а іншу орієнтацію в світі» [Цит. за: Литвин 2008: 7]. Тобто відбувається докорінна зміна існуючих життєвих канонів і філософських постулатів не тільки у мистецтві, а в житті суспільства загалом. Це можна тлумачити як оновлення філософського світу й культурних орієнтирів. Бароко охопило не тільки терени культури, як універсальної художньої творчості, а й світосприйняття й стиль життя.

Бароко описувало уявлення про вічний рух Всесвіту. В архітектурі це було представлено хвилястими лініями і надлишком декору, що сприяло створенню ілюзії просторового руху й експресії, спіралеподібними колонами, що за особливостями цієї мистецької епохи мали зникати у небесах, таким чином підтверджуючи свою величність. В українській козацькій архітектурі це можна спостерігати в барокових храмах (Миколаївський собор у Ніжині, Катерининська церква в Чернігові, Преображенський собор у Великих Сорочинцях, Юріївська церква Видубицького монастиря в Києві), що візуально створювали образ безкінечного простору, тобто характерного ірраціонального.

У живописі пріоритет надавався декоративним композиціям релігійного, міфологічного характеру, парадним портретам. Саме в цей час починають наголошувати на композиційних і оптичних ефектах, ритмічній і кольоровій єдності з темпераментом і баченням художника. Л. Кормич виокремлює таких митців із характерними живописними особливостями: в Італії, де народилося бароко працювали видатні живописці, основоположник демократичного реалізму Караваджо, вожді академізму брати Карраччі, неперевершений майстер стінопису Дж. Б. Тьєполо, у Фландрії це живописці П. П. Рубенс, Антоніс Ван Дейк, Ф. Снейдерс [Кормич : 75]. Картини відбивали процес народження світу, яке відтворювалося в антиноміях буття і

смерті, почуття і розуму, тілесного і духовного, в язичницькій насолоді тілесною розкішшю життя.